

ЕТАПИ СТАНОВЛЕННЯ УКРАЇНІСТИКИ В ХОРВАТІЇ (до історії зарубіжного українознавства)

Невід’ємною складовою історії українознавства є розвиток цієї науки поза межами України. У силу різних обставин, що у відповідні історичні епохи впливали на стан українознавчих досліджень безпосередньо в Україні, зарубіжне українознавство (у його багатьох національних осередках) виступало важливим і потужним процесом зі своєю історією, солідними результатами, базованими на модерних засадах західної науки. Через відомі причини, науковий потенціал того простору тривалий час залишався майже невідомим в Україні, що збіднювало й без того звужені можливості інформативного збагачення. Солідний науковий доробок низки дослідницьких поколінь, авторитетних установ закордону, де вивчалася українська проблематика, у певні періоди був значно вищим від тих можливостей, на які була приречена наука в Україні (передусім майже столітнього російсько-радянського режиму). Безпосереднім підтвердженням є ті публікації зарубіжного українознавства, що з’явилися в Україні з 90-х років ХХ ст. і становили лише частину того великого архіпелагу, яким можемо називати зарубіжне українознавство.

Завдання сучасної науки – відтворити комплексну історію зарубіжного українознавства в усіх її іноземних осередках, в індивідуальних наукових досягненнях, зі створенням зводу бібліографії, шляхів доступу до архівів та фондів тощо. Цей проєкт мусить мати державну підтримку в Україні як важливе, пріоритетне завдання сучасної суспільної науки і політики в Україні. Його втілення повинне здійснюватися координаційною радою як на рівні Міжнародної асоціації українознавців, так і авторитетних академічних, університетських осередків українознавства закордону, із залученням широкої мережі національних інституцій, де представлена україністика. Реалізація такого міжнародного проєкту означала б повернення в Україну значного наукового потенціалу, що сприяв би подальшому зміцненню і розвитку української науки, національної ідеї в усіх її аспектах.

Хорватська філологія становить одну із частин тієї загальної панорами інтересу до України та її культури ззовні і поступового оформлення подібних тенденцій в українознавство як наукову дисципліну. Історія хорватської україністики, як і у випадку інших споріднених у своєму розвитку наук (слов'янська культура, певна схожість історичної долі в прагненні до державності та ін.) була зумовлена переплетінням зовнішніх та внутрішніх факторів, що неминуче позначалися на рецепції України та її осмисленні в конкретній національній науці і культурі. Проте існували й певні особливості, що вносили не лише своєрідність у сприйняття України та її наукове переосмислення, але й поглиблювали цей процес, у якому українська інформація відігравала зовсім не другорядну роль у розвитку окремих явищ у хорватській науці. Слов'янські культури були споріднені схожістю історичної долі, що значною мірою зумовлювало взаєморозуміння, спільність прагнень. Це ми спостерігаємо вже в добу бароко.

Початки хорватської україністики: XVII ст.

Одним з аспектів типологічної близькості української та хорватської суспільної, культурної думки був славізм як ідея слов'янської єдності, що зближує українську і хорватську суспільну думку тієї доби. У хорватській культурі ця ідеологема має глибоке коріння, виразно виявляючи себе вже в епоху Відродження й у культурі бароко, де одним з яскравих представників на індивідуальному рівні був Юрій Крижанич. Саме з його діяльністю пов'язують і початки того, що називаємо хорватською україністикою, у нашому випадку барокової доби. Саме ця доба особливо славилася розвитком філології, лідером якої в східних слов'ян виступала Україна (з її відомими науковими осередками) впродовж XVI–XVIII ст. Як відомо, українська література, філологія цього періоду розвивалися під автентичним ім'ям «руська», що в наступних століттях безпосереднього формування наукових дисциплін, шкіл було позначено особливостями імперської методології і яка призвела до відомих стереотипів ототожнення культури одного зі слов'янських народів – русько-українського із сусіднім, московсько-російським. Цей стереотип, відомий «перемазуванням» давньої фрески наносами з пізнішого, XIX, століття, призвів до помилкових інтерпретацій у період українсько-хорватського співробітництва

в Римі, до такого неадекватного іменування його результатів, як «русифікація» [10, str. 58–82]. Цей стереотип позначився і в деяких інтерпретаціях діяльності відомого хорватського полігистра Ю. Крижанича.

Парадоксально, але в значному масиві літератури, присвяченому цій яскравій індивідуальності в культурі бароко не лише слов'ян, але й загальноєвропейської політичної думки барокової доби, відсутнє системне всебічне вивчення його діяльності в контексті, зв'язках, порівняннях із культурою України. Парадоксальність полягає, з одного боку, у тому, що український фактор, разом з національною тенденцією хорватів у глорифікації слов'янства, був одним з провідних, вирішальних у формуванні світогляду Ю. Крижанича як представника барокового славізму. З другого боку, парадоксальним є ототожнення таких його ідей з поняттям Росії, по суті Московії, яка хоч і була головним адресатом діяльності хорватського славіста, але стала завершальним етапом у його творчому шляху, тісно пов'язаному з тогочасною Україною та українцями – від уніатів до православних. Не маючи можливості підтвердження цієї констатації, що вимагає монографічного дослідження і частково висвітлюється в інших публікаціях, зазначимо головне. Будучи виразним представником хорватської міфологеми, ідеологеми щодо слов'янського єднання, Ю. Крижанич у розвитку, формуванні таких переконань, їхніх формулювань був (на певних етапах) зобов'язаний українському фактору. Ідея поєднання конфесій – римської та грецької – була перейнята від українських уніатів, з якими молодий хорватський патріот познайомився в Римі саме в ті часи (40-і роки XVII ст.), коли ця українська ідея мала авторитетну підтримку папського Риму. Ідея Ю. Крижанича щодо «реконструкції» витоків слов'янської мови повністю базується на мовознавчих досягненнях української барокової філології, як лідера в цій сфері серед східних слов'ян, де впродовж XVII–XVIII ст. Мелетій Смотрицький з його «Граматику» був неперевершеним авторитетом у царині сакральної церковнослов'янської мови й у своєрідній полеміці з яким у Ю. Крижанича формувалося своє бачення цієї мови. Віра в можливість переконати московського царя в задумі щодо єднання із Західною Європою передалася Ю. Крижаничу від українських ентузіастів, котрі були переконані, що їхні ідеї

про єднання церков поділятиме й московський цар, сподівалися на схожість мов України та Московії (такі переконання підтверджують і різні тексти українських авторів у популярних тоді в Європі полігістерських збірниках, де у віршах українські автори представляли московитів тодішньою українською мовою). По суті, Ю. Крижанич, слідом за українськими уніатами в Римі, виступив поборником ідеї європейської християнської унії як прояву барокового гуманізму і відгомону ренесансних ідей. Цей хорватський дослідник був одним з перших (після і разом з українцями), хто зазнав поразки в таких сподіваннях, опинившись у Сибіру разом з українцями, тоді ще не греко-католицької, а саме православної віри, які одразу (після Івана Виговського) розпочали тривалу епоху боротьби проти викорінення української національної ідентичності.

Для нашої теми важливим є те, що Ю. Крижанич упродовж своєї діяльності розглядав низку значних питань, пов'язаних із Україною, що дає підстави називати його предтечею хорватської україністики. Уже в Римі він цікавився питанням національної ідентифікації України, її відмінностями від інших східнослов'янських народів. У прагненні відтворити зміст назви українців, він уводить поняття *rebus Rutenicis*, на противагу поняттю *rebus Moscovitis*. У працях Ю. Крижанича, що з'явилися впродовж його діяльності (від Риму до Тобольська), тема України розглядалася в різних аспектах та обсягах. Хорватського славіста цікавило питання щодо етнічної назви українців, яку він наводив у різних варіантах – від «рутени», «руси-ни», «українці», «черкаси» до власних визначень («запражці», «наднепряни» та ін.). Ю. Крижанич зіткнувся з проблемою визначення української мови – від книжної до розмовної [11, str. 25–48]. Він продемонстрував неабияке знання живої мови тогочасної України, особливо за часи вербування в Ніжині, де написав кілька звернень до українців, рясно пересипаних українізмами [9, str. 40–53]. Цей хорватський дослідник знав і використовував тогочасну українську літературу, особливо поемічну, залишивши свої оцінки авторам «київських книг». Від його творів, написаних у Римі, де він завершив елегію «Дума по-хорвацьки», до «Політичних дум», створених у Тобольську, порушено низку питань, пов'язаних із історією, політичними, етнічними, культурними та іншими аспектами українознавства.

Найбільше і найпродуктивніше хорватський поборник слов'янського єднання виявив себе в мовознавчій галузі. Граматичні роботи Ю. Крижанича були спричинені ознайомленням з граматикою М. Смотрицького, котрий спонукав його до порівняльних студій, у яких він виступив одним з перших компаративістів слов'янського мовознавства [1, с. 118–127]. Мовознавчі праці Ю. Крижанича становлять, зокрема, порівняння хорватської мови передусім з українською в її різних тогочасних проявах (книжна, розмовна, церковнослов'янська в українській редакції), старослов'янською, російською з наведенням прикладів з деяких інших слов'янських мов [3, с. 169–184].

Уся творча спадщина Юрія Крижанича з її добре представленим українським компонентом дає підстави називати його першим хорватським україністом, предтечею модерної хорватської україністики. Такої широкої обізнаності з Україною та її культурологічною проблематикою, заглиблення в різні сфери її культури не демонстрував ніхто до нього і довго після нього. Ю. Крижанич був, можливо, одним з перших у тогочасній європейській славистиці, хто називав білорусів їхнім іменем і торкався питань їхньої мови та літератури, хоча й розглядав їх на українських прикладах.

Проте славістична діяльність цього хорватського дослідника була детермінована тогочасними тенденціями в певних структурах слов'янського світу, відомих як бароковий славізм. Захоплений ідеями слов'янського єднання, він, відповідно до тогочасних уявлень, пов'язував ідеал прогресу з Московським царством, котре, однак, було не готовим і не зацікавленим у подібних прагненнях, заснованих на принципах рівності та взаємоповаги слов'янських народів. Подібні тенденції в ідеалізації Московії, схожі на хорватський славізм, висловлювали раніше й представники українського барокового славізму, кульмінацією чого став відомий переяславський акт. Проте в часи захоплення Ю. Крижанича ідеалом Москви, українські апологети цієї ідеї вже перебували у фазі І. Виговського, котрий започатковував невпинну тенденцію в українсько-російських відносинах, відому як «Геть від Москви!», що стала невід'ємною частиною, рушійною силою української суспільно-політичної думки. Ю. Крижанич дещо запізнився в такому осмисленні українських тенденцій, був обтяжений ідеалом єднання, що

спричинило його стримане ставлення до ідей української державної незалежності (при усвідомленні національної самобутності цього слов'янського народу). Подібне ставлення буде супроводжувати хорватську україністичну думку в тому її сегменті, де вона була обтяжена слов'яністичними міфами з незмінним поклонінням Росії, і по-своєму позначилася на ставленні до української національної проблематики в поглядах деяких хорватських славістів – від Ю. Крижанича до Ватрослава Ягича і далі. У роздумах Ю. Крижанича про Україну вже окреслилася ця тенденція, у якій українська незалежність у своєрідній формі приноситься в жертву сусідній державі, як данина міфу про потребу, необхідність слов'янського згуртування. Однак Україна була своєрідним авангардистом тієї ідеї – від її започаткування з боку Богдана Хмельницького до пізнання гіркоти плодів таких ілюзій. Ю. Крижанич опинився в Сибіру внаслідок розвитку його іdealізму, але й там не розлучався з українською темою, яка в різних виявах прослуховується в усіх його творах сибірського періоду, а найбільше – у згадуваних граматичних працях, побудованих на полеміці з великим українським мовознавцем барокової доби.

Попри всі закономірні для барокового славізму іdealізації та міфотворення, Ю. Крижаничу належить безумовна заслуга в постановці питання про вивчення України на засадах тодішньої науки, заслуга створення фундаменту хорватської україністики. Проте наступне, XVIII, століття позначене поступовим вгасанням створених попередниками уявлень про русько-українську філологію. Такий процес був зумовлений і в Україні, і в Хорватії, зокрема і вгасанням різних форм державної самобутності (Дубровницька республіка на хорватських землях, Запорозька Січ – на українських), а також імперіальною експансією, зокрема російською та австрійською. І в Україні, і в Хорватії спостерігаються типологічно схожі явища в літературі, зокрема і в плані того, що Дмитро Чижевський називав «неповною» літературою, включенням її представників у чужі, ненаціональні культури [5, с. 139].

Деякі представники хорватської філології, церкви (так само, як і українські) і надалі пов'язують свою просвітительську діяльність з Росією, працюючи при царському дворі. Хоча такі українці, як Феофан Прокопович, вкладали свої знання в зміц-

нення імперії, що перетворювала церкву на державний апарат, а окремі хорватські мовознавці й далі сподівалися на ідею, що виникла в середовищі українських уніатів як віра в можливість поєднання церков, зокрема на основі церковнослов'янської мови, сподівалися схилити до такої думки Петербург. Знання, афірмація цієї мови засновувалася на все ще неперевершеній праці й авторитеті М. Смотрицького. Хорватські мовознавці у XVIII і аж до початку XIX ст. (від Карамана до Совича), як і російські письменники (Михайло Ломоносов), у своїй діяльності й надалі спиралися на здобутки могутньої інтелектуальної хвилі українського бароко. Проте відбувається нівеляція автентичного імені цієї культури, що сприймається як російська, а відтак – і українсько-руська філологія (від Середньовіччя до початку XIX ст.). Подібні уявлення переносяться й у західну славистику, тож Йосиф Добровський, за умов міжімперіального австрійсько-російського протистояння, називав русифікацією діяльність українських уніатів у Римі (з 20-х років XVII ст.), де хорватські глаголичні книги перекладалися церковнослов'янською мовою в українській редакції, що надовго, у розумінні російського втручання в католицьку сферу, увійшло у філологічні інтерпретації, а український чинник був відтиснутий на маргіналії.

XIX століття: проблеми осамостійнення україністики

Упродовж XIX ст. осмислення української мови і літератури в Хорватії відбувається як у рамках процесу національного розвитку в Хорватії, так і відповідно до загальних тенденцій, що прослуховуються в типологічно споріднених слов'янських культурах. Проблема національного відродження привела до необхідності ідентифікації окремих слов'янських народів, у яких вбачаються споріднені особливості. Пізнання України, а відтак – і її літератури, мови, історії та культури відбувається поступово – від захоплення слов'янством у добу романтичного славізму до усвідомлення реального стану дисгармонійності відносин між слов'янськими народами. Слов'янська схожість доби романтизму давала поштовх для пошуків спільного, у чому особливу роль відігравали й славісти, які ознайомлювалися з національними культурами. Саме в цей час започатковувалася фольклористика не лише як відображення «душі наро-

ду», але й конкретного народу. Українські народні пісні (разом з іншими) потрапляють в поле зору хорватських іллірійців, зокрема й завдяки діяльності такого славіста українського походження, як Осип Бодяньський. З ним пов'язані й перші кроки хорватських іллірійців, зокрема Станка Врза та інших, котрі діяли на ниві слов'янських культур з початку 1840-х років.

Другим (після усної літератури) компонентом у процесі національної ідентифікації виступала література, представлена в Хорватії вищим проявом українського письменства – творчістю Тараса Шевченка. Вельми показовим для характеристики хорватського сприйняття України був той факт, що перший в Хорватії переклад поезії Кобзаря, опублікований у 1863 році, був водночас і першою публікацією безпосереднього перекладу його поезії на південнослов'янських землях. Показовим є і те, що переклад здійснив провідний хорватський письменник Аугуст Шеноа. Свідченням піднесеного ставлення до української літератури й особливо до творчості Т. Шевченка може бути діяльність Аугуста Харамбашича, який свій перший хорватський переклад творів Кобзаря почав у 1871 році і займався цим упродовж усього свого життя. Хорватський поет, можливо, найповніше з усіх південнослов'янських шанувальників Т. Шевченка переклав його творчість, передусім великі епічні форми. Його невтомна діяльність відобразилася в книзі перекладів (1887). Ця публікація, здійснена авторитетною установою, якою була Матиця хорватська, надовго залишалася чи не єдиним найповнішим, самостійним, книжним виданням творів українського поета серед південних слов'ян. Але й після видання книги, А. Харамбашич продовжував публікувати переклади, що виходили в хорватській періодиці аж до кінця ХІХ ст.

Пізнавально-ідентифікаційний процес, що рухався до формування національного образу України, відбувався в хорватському українознавстві через фольклор, літературу, представлені, окрім творчості Т. Шевченка, перекладами Марка Вовчка (перші переклади з 1869 року, книжкове видання 1889 року), Юрія Федьковича, а також публікаціями з минувшини та, у міру сил, сучасного на той час стану. Осмислення української культури створювало підґрунтя для українознавчих студій. Важлива роль у цьому належала, зокрема, А. Харамбашичу, який, окрім перекладів, опублікував і низку аналітичних роз-

думів, а також іншим представникам хорватської філології та літератури.

Поступове звільнення від романтичного славізму відбувалося й через усвідомлення української історичної долі, її становища в Російській імперії, що привело до виникнення в хорватському інформативному фонді поглиблення знань про українську культуру. Цей процес простежувався вже з 70-х років XIX ст. Окрім таких письменників, як А. Харамбашич, Сильвіє Страхимир Краньчевич, котрі перекладають творчість згадуваних українських письменників і пишуть про неї, коло представників хорватського українознавства, якими називаємо виявлення інтересу до України і перетворення його в цілеспрямовану, організовану науку, розширюється представниками інших дисциплін. Інтерес до України підтверджується і компенсується використанням джерел з інших слов'янських та неслов'янських культур, що стане особливістю розвитку цієї дисципліни. У публікаціях бачимо виразне прагнення відзначити національну специфіку українців щодо російської маси, усвідомлення природи панславізму як ідеології, що не давала чіткого реального уявлення про стан недержавних народів, у чому український приклад був близьким до хорватських політичних прагнень. Помітна й тенденція до констатацій про типологічну схожість окремих аспектів українського і хорватського реалізму. В аналізах літературного процесу наявні ноти доброзичливості, симпатії до народу України, її культури. В осмисленні імені цієї культури відчутна дезорієнтація, зумовлена політичним статусом України, поділеної між двома імперіями. У хорватському українознавстві вживаються терміни, що походять з України під Габсбургами (руська, рутенська, русинська, українська літератури), а також із російської України з її відомими денаціоналізаторськими назвами, які уникають автентичного імені України.

Російський антиукраїнізм відігравав подвійну роль щодо усвідомлення України за кордоном: з одного боку, посилював прагнення зарубіжної (не підросійської) славістики пізнати Україну, що осмислювалася позитивно, як інший (не тотожний російському) слов'янський народ, а з другого – примушував іти на компроміс із російськими догмами. Це стосувалося зокрема тих славістів, які певною мірою залежали від російської нау-

ки. Хорватський славізм і надалі давав про себе знати. У ньому український сепаратизм не відповідав ідеалам слов'янської консолідації, як її розуміли тодішні слов'янофіли. Це стосувалося такої особи, як В. Ягич.

Відомий хорватський славіст був змушений перебувати між двома тодішніми центрами славістики – західним (Відень) та східним (Петербург), що розширювало коло його зацікавлень, до якого неминуче входила й українська проблематика. Дивлячись із західних позицій, він був більше схильний до підтримки україністики, хоча й там проблема польсько-українських відносин давалася взнаки. Але В. Ягич у віденський період не уникав україністики й надавав їй підтримку, що, зокрема, виявилось в його співробітництві з Іваном Франком, який працював у його семінарі над докторською тезою. Так В. Ягич поділяв позиції тодішніх провідних славістів, котрі не сприймали російський антиукраїнізм. Проте, перебуваючи в колі безпосередньо російської державності та науки, він був змушений рахуватися з офіційними російськими догмами. У той же час, знаходячись у безпосередньо українському середовищі, спілкуючись із українцями, особливо вченими, з якими підтримував тривалі творчі зв'язки, хорватський славіст європейського рівня неминуче включав у коло своїх порівнянь Україну, зокрема як складову частину славістики. У його працях, присвячених питанням слов'янської філології, український матеріал, українські автори обов'язково присутні. Також В. Ягич належить окреме дослідження з української мови, що залишилося в рукописі, але засвідчує ще одне підтвердження його діяльності як україніста. Як філолог, хорватський учений зробив свій внесок у презентацію української теми в тодішній не лише хорватській, але й у європейській славистиці. Його праці, наукова діяльність, де різною мірою представлена українська тема, становили новий етап у розвитку хорватської україністики.

Хоча й стиснена обмеженнями політичного характеру, україністика й надалі виборювала, підтверджувала своє право і місце в європейській славистиці, у чому хорватський філолог мав відповідні заслуги. Проте політичний фактор, який неминуче супроводжує розвиток україністики, позначався й на публікаціях. Також давав про себе знати й типово хорватський славізм, прихильником якого був і В. Ягич, що, зокрема, виявлялося в

стриманому ставленні до ідеї української самостійності. Безпосередньо в хорватській філології не вгасав інтерес до України, міцніло переконання про спорідненість двох слов'янських народів. Продовжуються спроби представити українську літературу, у дефініції якої хоча й трапляються назви, нав'язані тогочасними імперськими режимами (рутенська або малоруська), але загальне ставлення з боку хорватів доброзичливе – з наголошенням на необхідності ширшого ознайомлення з літературою цього народу.

XX століття – утвердження хорватської україністики

Складні, часто драматичні обставини, якими характеризується XX століття, неминуче позначилися й на долі україністики в Хорватії, де нерідко політичні події, мотивації перепліталися з науковими, залишали свій слід у долі україністики. Водночас поступово утверджувався науковий підхід до української проблематики зі спрямуванням її в систематизовані дослідження, викладання цього предмету в університеті. Упродовж XX ст. особливо показовими були періоди до і після Другої світової війни, хоча й періоди війни по-своєму позначилися на пізнанні України в Хорватії.

Доба модерну однаковою мірою відобразилася в українській і хорватській літературах, що мали багато спільного в темах, ідеях, інтересах в обох суспільствах. Приналежність західно-українського простору до австро-угорського кола сприяла такій спорідненості. В обох середовищах відбувалися схожі процеси осучаснення літератури модерними прагненнями. У той же час, серед окремих письменників спостерігалось й стримане ставлення до певних рис модернізму. Модерні стичні тенденції призвели до відчуження від національних, «народних», проблем, що також вказує на деякі типологічні схожості ідейних спрямувань в українській і хорватській літературах.

В актуалізації української теми, ознайомленні з українською літературою безпосередньо в Хорватії українська діаспора почала відігравати помітну роль. Саме на кінець XIX – початок XX ст. припадає нова хвиля економічної міграції з Галичини на землі Хорватії, зокрема Боснії та Герцеговини. Поступово відбувається консолідація інтелектуальних кіл переселенців з України, зокрема з попередніх міграцій, відомих під давньою

українською назвою «русини». Переселенці з Галичини (яких місцеве населення іноді називає галиціянами) вносять струмів сильної національно-патріотичної свідомості, передусім українську мову, ім'я українців. Саме вони, вливаючись в різні структури хорватського суспільства (зокрема й через греко-католицьку церкву), сприяли поширенню відомостей про їхню історичну батьківщину. Це, у свою чергу, збагачує загальний інформативний фонд хорватської україніани. Завдяки їхнім публікаціям, просвітницькій діяльності, зв'язкам з українськими осередками на батьківщині, утверджується назва «Україна», витіснюючи попередні назви, хоча в хорватському суспільстві ще відчувається інерція російського впливу. Це, зокрема, стосується й надалі актуальної проблеми – створення автентичного національного образу України. Як і в попередні часи, консолідууючи щодо україністики роль відіграла й творчість Тараса Шевченка, на соту річницю народження якого в хорватській громадськості низкою публікацій відгукнулися здебільшого хорватські автори, але також – і українські (з кола діаспори).

Перша світова війна, фронт якої пройшов через українську Галичину та інші західноукраїнські регіони, не лише розділила українців, але й об'єднала їх із хорватами, котрі перебували в австро-угорському війську. Хорватська періодика була переповнена відомостями із Західної України, назва «Галичина» ввійшла в хорватський мовний фонд, відгукнувшись, зокрема, і в назві драми тоді ще молодого письменника Мирослава Крлежи. Серед відомостей зі східного фронту, де західні українці були союзниками, хорватська преса не забула повідомити й про смерть І. Франка, назвавши це однією з найбільших втрат українського народу та його літератури.

Українська громада в Хорватії, разом з українцями в Боснії, українцями-русинами з попередніх міграційних хвиль у Воеводіні, становила консолідовану громаду, важливий і дієвий механізм зміцнення, актуалізації української проблематики, що стало складовою процесу формування україністики. Відбувається помітне згуртування переселенців без яких-небудь помітних розмежувань, чому сприяло усвідомлення спільної історичної батьківщини, ідея відродження української державності, солідарність з її формами, що виникли на українських землях. Не менш важливе значення мала й належність до

спільної греко-католицької церкви, що перебувала під юрисдикцією Загреба. Офіційний Белград не виявляв схильності до українських уніатів, чим уподібнювався до російських імперських ставлень. Українські переселенці не лише не викликали довіри, але й зазнавали утисків з боку офіційного Белграда. Це констатувало й зарубіжне відомство УНР, яке визнавало, що з боку Сербії реакція на проголошення української незалежності негативна, і яке мало цілком протилежне ставлення з боку хорватів, де передбачалося відкрити український консулат.

Одним з досить авторитетних свідчень ролі української громади в утвердженні україністики може бути видання «Великому слов'янину. Пам'ятна книга з нагоди 60-ї річниці смерті Т. Шевченка» (Загреб, 1922). Показово, що видання підготувало Руське народно-просвітне товариство в м. Керестур, що у Воєводині, проте книга вийшла друком у Загребі. Ішлося про ім'я українців-русинів з Воєводини, які були в єдності з українцями в Хорватії та Боснії. Все це свідчило про згуртованість українців-русинів, котрі усвідомлювали себе єдиною етнічною спільнотою, яку об'єднували історична батьківщина, ім'я великого поета-пророка. Факт виходу цього видання в Хорватії ще раз засвідчував консолідаційну роль Загреба, з яким українська діаспора пов'язувала свої репрезентативні активності. У Загребі виявляли більшу схильність до українців-русинів як греко-католиків, аніж в офіційному Белграді.

Книга становила збірник статей, авторами яких були авторитетні науковці Європи, України, Хорватії. Зокрема, до збірки увійшов фрагмент з книги про Т. Шевченка відомого славіста Альфреда Енсена; свої праці надали й учені О. Грицай (Львів), С. Смаль-Стоцький (Прага), А. Саліковски (Варшава), А. Шульгін (Париж), Д. Дорошенко (Прага), М. Феденко (Львів). Загреб представили такі хорватські вчені, як Й. Бадалич та Ст. Лук'янович. Свої тексти надали й представники діаспори, зокрема М. Хардовий, П. Стебницький та Б. Барвінський. Важливо зазначити, що крім безпосередньо шевченківської теми, видання окреслювало широке коло питань з історії, культури, сучасності. Зокрема, такі авторитетні вчені, як С. Смаль-Стоцький та Д. Дорошенко досліджували питання розвитку української мови, події щодо визнання української мови в Росії тощо. Було висвітлено основні прояви відносин України з інши-

ми слов'янами. У збірнику представив себе як україніст і один з провідних хорватських славістів – Йосип Бадалич, який пізніше неодноразово звертався до творчості Т. Шевченка. Показово, що в книзі виразно наголошувалося на назві народу, його мови (Україна, українська мова), що цілеспрямовано заперечувало існуючий тоді різнобій у назвах, занесений з російського арсеналу (зокрема й російською еміграцією). Це видання було безумовним внеском у хорватську україністку, засвідчувало співробітництво українців та зарубіжних славістів, становило крок уперед у ствердженні україністики як дисципліни [14].

У 20–30-х роках ХХ ст. спостерігається не лише традиційна активність української діаспори, представники якої ініціюють різні видання, на зразок вищезгаданого, перекладають твори з української літератури (окрім авторів класики, таких як Т. Шевченко, І. Франко, В. Стефаник, з'являються імена із сучасної літератури). Публікуються розвідки, що не присвячені українським письменникам, питанням зв'язків, робляться спроби порівняльного аналізу в галузі фольклору, літератури, філології. У цілому, хорватська україністика 20–30-х років ХХ ст. демонструвала досить виразні прояви динаміки, взаємопов'язаність українських і хорватських дослідників, зв'язки зі Львовом. Немале значення мала й діяльність товариства «Просвіта», чий осередок було створено й у Загребі.

Однак існували й неминучі перешкоди. Окрім офіційних белградських властей, котрі не приймали ідей української незалежності, російська еміграція, яка інфільтрувалася в сербське суспільство, не втрачала можливості при будь-якій нагоді поширювати відоме ставлення до України. Показово, що популярність драматичних творів В. Винниченка поширилася й на хорватську сцену. Проте письменник зі Східної України в критичних відгуках інтерпретувався як представник російської літератури, у чому відіграла свою роль і участь російських емігрантських акторів у драмі. Орієнтуючись на «слов'янські симпатії», у 1939 році російські емігрантські кола підготували видання «Малоруси і Україна. Гей, слов'яни», у якому (з відомих позицій) прагнули сфальсифікувати українську історію, Україну як державу і як український народ тощо.

Перед Другою світовою війною в хорватському суспільстві відбувалися драматичні процеси, що позначилися на політич-

них орієнтаціях інтелігенції, відбилися на долі україністики. Як відомо, виникнення тоталітарних режимів, зокрема нацистського, що створювався як відповідь на радянську диктатуру, призвело до роздвоєння в західноєвропейському суспільстві. У Хорватії також відбувалася диференціація в політичних орієнтаціях і переконаннях. Центристська політика офіційного Белграда, схожа на російську великодержавність, поглиблювала незупинне прагнення дистанціюватися від Сербії. Очікування на допомогу ззовні неминуче ставило питання про ставлення до існуючих режимів. Значна частина хорватських «лівих» сил піддалася міфу про радянський режим як прогресивний стосовно німецького нацизму. Злочини, наслідки великого терору російсько-радянської системи в Україні або не доходили до хорватської громадськості, або ж замовчувалися (насамперед через поширення комуністичної ідеології). Відомості про репресії «червоних» у Західній Україні після 1939 року могли проникати через посередництво української діаспори, котра дізнавалася про долю своїх співвітчизників, з якими підтримувалися зв'язки, перервані радянською інтервенцією. Це певною мірою впливало й на антирадянські, антикомуністичні настрої серед хорватської інтелігенції. З іншого боку, поширювалися прокомуністичні переконання, зокрема через несприйняття нацизму, який мав своїх прихильників.

У Хорватії, умовно кажучи, виникають три політичні контингенти, які пов'язували вирішення національної проблеми зі сподіваннями на зовнішні сили. До першого належали громадянські кола, близькі до правлячої Хорватської селянської партії, які не поділяли поглядів нацистів і комуністів, котрі становили два інші контингенти. Саме до громадянських кіл належали представники інтелігенції, які працювали й у царині україністики. Прибічники «лівого» табору, де лідером і засновником хорватської компартії (1937) був хорват за походженням Й. Тіто, котрий повернувся із СРСР, в основному не помічали проблем України, не прислухалися до відомостей про «червоний» терор. Ідеологія усташів, на чолі з її лідером А. Павеличем, котрий виступав проти сербської політики, приваблювала ідеями хорватської незалежності, відродженням власної державності. Такі ідеї були близькі тим колам хорватської громадськості, які не бачили перспектив у комуністичному режимі. Це особливо усвідом-

лювали й представники української діаспори. На початковому етапі ідея хорватської незалежності була привабливою, але із часом методи усташів розчаровували, відчужували.

Напередодні війни хорватські українці відзначалися помітною просвітницькою, перекладацькою активністю, що не могло не позначитися й на свідомості представників хорватської інтелігенції. Не мовчала також і російська еміграція, котра намагалася схилити на свій бік громадськість щодо поглядів на українське питання. Публікації 1939–1940-х років відбивають досить пістряву картину. Українські та хорватські автори писали про українську класику, тогочасну літературу; російська еміграція продовжувала називатися малоросійством, автори (прибічники «лівих») вихваляли соціалістичні перебудови в дусі радянської пропаганди, не помічаючи слідів голодомору; національно заангажовані автори говорили про визвольні ідеї в українській літературі, близькі до хорватських національно-патріотичних ідеалів. Останнє було особливо актуальним, проте в деяких прагненнях перегукувалося з усташьким режимом, який своєю практикою негативно поляризував політичні відносини в хорватському середовищі. Деякі поборники національної ідеї пов'язували свої прагнення з проголошеною незалежною державою Хорватією, не поділяючи, однак, її практики. До таких належали й деякі представники української діаспори, а також хорватські інтелектуали, котрі пов'язали свою долю з українцями, україністикою.

Представником останніх був Станко Гашпарович, вихідець зі Славонії – регіону з найбільшими поселеннями українців-русинів. Знайомство з ними посилювало його інтерес до України, її історії, літератури, що позначилося на творчій долі тоді ще молодого письменника. У його діяльності хорватська україністика знайшла і вдумливого літературознавця, і політолога, і культуролога, і перекладача (дослідження з української класики (передусім творчості Т. Шевченка), сучасної літератури, переклади творів В. Стефаніка). Свою діяльність хорватський україніст здійснював у тісному співробітництві з українською громадою Хорватії, зокрема тогочасними представниками «Просвіти». У результаті спільних зусиль, україністика стала предметом спеціального вивчення на тодішньому філософському факультеті Загребського університету. Це був безумов-

ний успіх тривалих прагнень хорватської громадськості, у тому числі й хорватських українців, котрі не могли не брати участі в організаційному, викладацькому процесі, забезпеченні літературою в міру сил, хоча такі можливості були досить скрутними, з огляду на той час. Це неминуче позначилося на подальшій долі першого введення україністики в Загребському університеті, де вона викладалася в кінці Другої світової війни, проіснувавши два семестри, тобто 1944/1945 навчальний рік.

Наступний період, де на зміну устахам прийшли партизани, був позначений репресіями, які, поширюючись на національні ідеї, вторглися у створювану україністику, зокрема й започатковану викладацьку діяльність, трагічно позначилися на долі хорватських українців, української діаспори. Югославський комуністичний режим практикував російсько-радянську політику щодо національних проблем, де хорватське питання вирішувалося в дусі *bratstva* і *jedinstva* (аналог російського інтернаціоналізму), де українська національна проблематика потенційно сприймалася як подібна до хорватської, а отже – із суровими переслідуваннями. Активісти «Просвіти» і власне установа були знищені, а такі хорватські українці, як С. Гашпарович, були змушені зректися своїх інтересів. Він хоч і втратив усі суспільні позиції, спромігся змінити фах і більше ніколи не повертатися до україністики, а його публікації й переклади тривалий час замовчувалися [2]. Переслідувань зазнавали й українські греко-католицькі священники (разом з представниками хорватської церкви).

Незважаючи на складні політичні умови, поглиблені подальшим югославсько-радянським конфліктом, українська проблематика в Хорватії не вгасала і поступово відроджувалася. Показово, що позитивний рефлекс на Україну невпинно з'являвся з актуалізацією проблеми хорватської самостійності щодо централістських тенденцій Белграда, зокрема з кінця 1960-х, початку 1970-х і 1990-х років ХХ ст. Також імпульсом були й відомості про динаміку літературно-культурного процесу безпосередньо в Україні.

Українська тема знову з'явилася в хорватській філології вже на початку розриву з радянськими орієнтирами, поступово переорієнтацією на західні культурні моделі. Вже на початку 1950-х років у Хорватії сформувалася група молодих письмен-

ників, філологів модерністичних спрямувань, відомих по часопису «Krug» («круговаші»). Неприналежність до радянського блоку давала літературознавству можливість розвиватися поза межами радянських догм, що позначилося й на суспільних науках. У хорватській славистиці розвивалася, зокрема, русистика, що еволюціонувала від традиційних методів інтерпретації – у науку, базовану на модерних принципах із високим визнанням у зарубіжній славистиці. У такий спосіб хорватська славистика здійснювала своєрідну «наукову інтервенцію» в літературні сфери, що в радянській практиці були стиснуті соцреалістичними догмами. Показовим є і те, що хорватські русисти традиційно зверталися до україністики, при чому не принагідно, а з ініціативами відродження україністики як самостійного предмету. При цьому, у середовищі хорватських русистів здебільшого не спостерігається перенесення російської антипатії до України, що було характерним у російських емігрантських колах або там, де відроджувалися великодержавні міфи. Стосовно ж української та хорватської еміграції, характерним є те, що саме там відбувалися зближення між українцями і хорватськими суспільними культурними колами, оскільки історична доля українців і хорватів осмислювалася ідентичною. Проте наслідки такого співробітництва в Хорватії, а в Україні й поготів, в обох країнах були невідомими, оскільки обидва режими, попри декларовані різниці в «практиці побудови», були схожими в ставленні до національної проблематики. Спорідненість української та хорватської еміграції виявилася лише після розпаду тоталітарних режимів і проголошення незалежності республік на початку 1990-х років.

Відновлення україністики на початку 1950-х років започатковують Александар Флакер, тоді ще молодий русист, полоніст, який з часом стане одним із засновників загребської школи в інтерпретації російського авангарду, і русист-мовознавець Антица Менац, майбутній автор першого українсько-хорватського словника. Як і їхній попередник Йосип Бадалич, нове покоління хорватських україністів розпочинає свою діяльність з дослідження творчості Т. Шевченка. У 1950 році, за умов інформаційної блокади з обох сторін, молодий славист А. Флакер написав студію про Кобзаря, того ж року переклади його творчості публікує А. Менац. Виходить у перекладах книга прози І. Франка. Класика, фольклор були початком відновлення хор-

ватської україністики. Із часом, у полі зору хорватських славістів опинилася нова хвиля української поезії і прози шістдесятників, яка в ті часи, разом з класичними творами, з'являлася в хорватській періодиці.

Очевидним підтвердженням і результатом цілеспрямованої діяльності, метою якої було відновлення україністики, стало введення викладання української мови і літератури на філософському факультеті Загребського університету. Таким чином, філософський факультет, як найстаріший у тій частині Європи, став першим і тривалий час залишався єдиним факультетом регіону, де викладалася україністика. «Лекторат» української мови у формі факультативних лекцій розпочався в 1964 році при кафедрі російської мови і літератури відділу славістики завдяки його ініціаторам – А. Флакеру та А. Менац. Згідно з угодою про співробітництво, українську мову в Загребі викладали запрошені викладачі філологічних факультетів з університетів України, зокрема з Києва, Харкова, Одеси, Львова. Загребський університет був єдиною установою, де україністика фігурувала в навчальних програмах не лише на просторі тодішньої Югославії, але й ширше – від Афин до Відня (в останньому славістика мала давню традицію, що передбачала й українську проблематику).

Виняткова заслуга в зміцненні україністики, її поступовому розвитку, підготовці кадрів належала представниці Харківського університету Раїсі Тростинській, яка порушила низку важливих питань науково-дослідницької, викладацької, виховної роботи українського лекторату в Загребі. Така діяльність знайшла підтримку й розуміння і з боку загребського славіста Міленка Поповича, чий заслуги у справі зміцнення позицій україністики не менші, ніж попередників. Завдяки їхній активності (а нерідко й самопожертві), за умов воєнних дій у Хорватії, відомих як визвольна війна, що викликана розпочатою в 1991 році інтервенцією югокомуністичної армії на Республіку Хорватію, україністика збереглася в цьому університеті. Упродовж декількох років функціонування у формі «лекторату», покоління хорватських студентів (не лише представників діаспори) отримували тут знання з української мови, літератури, культури.

Окрім плідної викладацької роботи, загребська україністика збагатила хорватську науку й низкою важливих наукових до-

робків. Це, зокрема, перший і тривалий час єдиний двомовний українсько-хорватський словник (А. Менац, А. Коваль, 1979), Хорватсько-російсько-український словник (А. Менац, Р. Тростинська, 1985), Хорватсько-російсько-український фразеологічний словник (А. Менац, Р. Тростинська, 1993). Було започатковано систематичні порівняння української та хорватської мов, результативно здійснені в працях М. Поповича і Р. Тростинської. Безумовним внеском у вивчення української літератури на методологічних принципах, відмінних від домінуючих тоді в радянському літературознавстві, були дослідження А. Флакера, присвячені українському авангарду. Важливо відзначити, що завдяки українсько-хорватському співробітництву, ініціативам хорватських мистецтвознавців, у 1991 році український авангард було вперше презентовано на великій виставці за межами України, а також на авторитетній міжнародній конференції, котра науково затверджувала і висвітлювала належність Україні цієї тривалий час замовчуваної епохи [12].

Новий період в історії становлення хорватської україністики розпочався з безупинним процесом занепаду тоталітарних режимів на початку 1990-х років. Показово, що Україна була першою країною-членом ООН, що визнала незалежність Республіки Хорватії (11 грудня 1991 року). Хорватія була серед перших країн світу, що приєдналася до визнання незалежності України (4 грудня 1991 року). Подібні взаєморозуміння і підтримки були зумовлені й схожістю історичної долі обох країн, роллю в процесі розпаду політично схожих конгломератів, якими були СРСР і СФРЮ.

Відповідна динаміка спостерігалася й у галузі, що є предметом цього розгляду, тобто в україністиці (хорватістиці). На філологічному факультеті Київського університету вперше серед університетів Східної Європи було прийнято назву мови згідно з її визначенням у Конституції Республіки Хорватії – хорватська (не сербо-хорватська) мова і введено викладання хорватістики як самостійного предмету із запрошенням з Хорватії викладачів цієї мови.

Подальший розвиток розпочатих ініціатив ускладнювався об'єктивними труднощами з обох сторін (визвольна війна в Хорватії, внутрішньополітичні, економічні проблеми в Україні), що гальмувало розвиток двосторонніх відносин. Проте,

незважаючи на складні перепони, динаміка цих відносин була очевидною. Особливо важливу роль відігравали дипломатичні установи. Так, з ініціативи посольства України, відкритого в 1995 році, до 2000 року в Загребі було опубліковано сім самостійних книжкових видань, присвячених Україні та українсько-хорватським відносинам у літературі, культурі, політиці; опубліковано першу антологічну добірку української поезії в двомовній формі [13]. Окрім цього, було висвітлено деякі аспекти актуальної в Хорватії проблеми походження хорватсько-етносу, зокрема у зв'язках з Україною [8]. Усе це викликало велике зацікавлення в хорватській громадськості – не лише наукове, але й у широких колах, сприяло зміцненню дружніх відносин, а також становило внесок у хорватську україніану, дало поштовх подальшому розвитку україністики.

Одним з найвизначніших досягнень двосторонньої діяльності стало перетворення колишнього «лекторату» української мови в студіювання української мови і літератури. Таке рішення було наслідком тривалих зусиль представників хорватської науки, вищої освіти, провідних учених, дипломатичних, урядових установ, української громади, ініціатив окремих ентузіастів у подальшому розвитку хорватської україністики. У 1997 році, після відповідної підготовчої роботи, зокрема й ініціатив тодішнього складу посольства України, було офіційно введено повне, чотирирічне, вивчення української мови і літератури, перше в Хорватії відділення україністики як фахової дисципліни. Так, наприкінці ХХ ст. завершився тривалий процес – узаконення україністики в Загребському університеті як самостійного фаху. Це був логічний акт, за яким стояли значні зусилля багатьох поколінь, видатних особистостей, щирих симпатизерів України, котрі своїми прагненнями прокладали шлях до зазначеного результату. Те, що було започатковано на цей час вже академіками А. Флакером та А. Менац, невпинно плекалося, зберігалось завдяки діяльності М. Попович, Р. Тростинської, знайшло розуміння, підтримку та формальне вирішення, у зв'язку з високим рівнем двосторонніх відносин обох країн. Рішення про фахове вивчення україністики було завершальним етапом організаторської роботи і початком нового етапу – розбудови та подальшого розвитку хорватської україністики, що динамічно й плідно продовжується з початку ХХІ ст.

Перспективи сучасної україністики в Хорватії

З 2001 року викладання україністики було перетворене на кафедру української мови і літератури. Завдяки зусиллям провідних викладачів, головним носіям і втілювачам ідеї україністики, зокрема М. Поповичу (першому завідувачу кафедри) і Р. Тростинській, кафедра поступово перетворилася на провідний, авторитетний у країні науково-викладацький виховний центр цього фаху. У грудні 2007 року було урочисто відзначено десяту річницю введення в Загребському університеті україністики як фахової дисципліни [6]. За цей період, як і в попередні роки, найвизначнішим результатом було створення корпусу українознавців безпосередньо в хорватському середовищі.

Згідно з положенням, за яким студенти обирають два предмети навчання, щороку на україністику приймається понад 20 студентів, які, окрім вивчення іншого предмету, отримують диплом викладача української мови і літератури. Інтерес до україністики виявляють студенти з усіх регіонів Хорватії, і, як правило, не обов'язково представники меншини. На першому курсі всі предмети викладаються українською мовою (окрім ознайомчих предметів), починається вивчення мови. Також викладаються семінари, що мають загальнофакультетське значення («Культура і цивілізація України», «Українсько-хорватські зв'язки» та ін.), які слухають студенти-неукраїністи. Звертається особлива увага на можливості компаративних вивчень української дисципліни з іншими, що особливо приваблює студентів, які вивчають хорватські дисципліни.

У результаті тривалих зусиль, у хорватському суспільстві створено когорту творчої молоді, яка пов'язує свою діяльність із Україною та україністикою. Одним з безумовних успіхів є наявність і подальше формування перекладацького корпусу. Це, зокрема, дає можливості для реалізації, як правило, у співробітництві з авторитетними установами, різних проектів, присвячених Україні та її зв'язкам із Хорватією. Зокрема, починаючи з відкриття посольства в Загребі, а потім – діяльності кафедри, опубліковано низку видань, зокрема «Хорватія/Україна. Культурні зв'язки від Адріатика до Дніпра» («The Bridge», орган ПЕН-клубу Хорватії, Загреб, 1996), «Україна» («Kolo», кварталник Матиці хорватської, Загреб, 1987), «Ukraine & Croatia:

Problems of Post-communist Societies» (Croatian Commission for UNESCO, Загреб, 1997), «Україна» («Hrvatska revija», шоквартальник Матиці хорватської, Загреб, 2006), «Україна в минулому і сучасності» (шоквартальник Матиці хорватської, Дубровник, 2007) та ін. Також надається консультативна допомога діяльності «народної дипломатії» [7], як і української діаспори [4, с. 193–201].

Головна мета подібних видань відповідає запитам хорватського суспільства в його зацікавленості Україною, що сприймалася як багато в чому споріднена держава. Реалізація проектів здійснювалася в співробітництві з українськими дослідниками, шляхом перекладу текстів провідних авторів з України, іноді з інших країн, котрі панорамно представляли Україну в різних аспектах. У такий спосіб відбувається компенсація пропущеного – заповнення вакууму в створенні образу країни. Підготовка хорватських перекладів з української значно динамізувала реалізацію наступних проектів. Одним із завдань стало наукове осмислення різних проблем україністики в хорватському контексті. Кафедра спрямовувала діяльність кращих студентів на вивчення широкого кола питань, що залишалися недослідженими саме через відсутність кадрів. Також продовжувалася перекладацька робота як тривалий процес створення фонду української літератури в Хорватії – від нових перекладів класики, передусім творів Т. Шевченка, до сучасних письменників України, які все більше привертають увагу хорватської громадськості.

Асоціація хорватських україністів сприймалася як одна з форм консолідації фахівців. Через драматичні події на постюгославському просторі, війну в Хорватії, організаційна робота щодо створення асоціації здійснювалася з деякими затримками. У 1998 році, з ініціативи посольства України, де автор цих рядків перебував на посаді першого секретаря, відбулися організаційні збори, на яких головою асоціації було обрано академіка А. Флакера, а заступницею – А. Менац. Спочатку асоціація обмежувалася вузьким колом фахівців. Наразі відбувається відродження цієї співдружності, у чому, безумовно, відіграють свою роль і такі чинники, як створення кафедри україністики в Загребському університеті. Не менше значення мають зовнішні фактори, зокрема організаційні ініціативи

центру – Міжнародної асоціації українців, динаміка культурного, наукового, літературного розвитку в Україні тощо.

Попри загальний стан зовнішніх факторів, особливо безпосередньо в українському середовищі, від якого значною мірою залежить авторитет фаху (щорічна мовна практика студентів україністики Загребського університету відбувається в Києві), діяльність хорватської україністики, у тому числі й Асоціації, набуває динаміки. Книга «Геноцидний злочин тоталітарного режиму в Україні: Голодомор (1932-1933)» вперше в широкому обсязі представляє праці українських, зарубіжних (англійських, американських, італійських, російських) авторів у перекладах на хорватську мову, здійснених саме хорватськими україністами. Цю книгу було створено завдяки спільній участі сторін – наявності матеріалів в Україні, фінансовій підтримці Асоціації хорватських українців, Координації українських товариств Республіки Хорватії та інших авторитетних установ, зокрема української меншини, а також створеного перекладацького корпусу кафедри.

У перспективі – підготовка видання «Українське Закарпаття», що повинне показати культуру України в цьому регіоні, внести певні роз'яснення щодо природи політичного русинства, яке поступово поширюється й на хорватському інформативному просторі. Хоча йдеться про незначну частину в діаспорі, проте й вона виступає своєрідним індикатором неспинних намагань недружніх до української державності сил з метою її деструкції шляхом роз'єднання її народу.

Окрім проектів згаданого змісту, безумовним завданням є підготовка наукових монографічних видань, присвячених компаративним дослідженням української та хорватської літератури, мови, зв'язків між цими сферами. У планах залишається робота над двомовним словником у дигітальному та друкованому вигляді, дослідження з історії хорватської україністики тощо.

У такий спосіб хорватська україністика робить свій внесок у національну філологію, у загальнокультурний науковий фонд країни. Упродовж свого історичного розвитку, інтерес хорватської наукової громадськості до України виявлявся у низці важливих результатів, що були своєрідним внеском у культурний фонд України, зміцнення її наукового авторитету. Такі внески здійснювалися упродовж історичного розвитку

хорватської україністики у вищезазначених епохах, де хорватські дослідники включали в поле зору й український матеріал. Уже сам факт невпинного інтересу до української проблематики з боку хорватських філологів засвідчує велике значення україністики в загальнослов'янському та європейському контекстах. Окремі періоди, епохи, у які проявлявся посилений інтерес до української теми або ж відбувалися процеси, близькі до українських аналогій, важливі в плані подальшого порівняльного вивчення української та хорватської літератури і культур. Це, зокрема, стосується таких вищезгадуваних епох, як бароко, з творчими ініціативами українських уніатів, шуканнями Ю. Крижанича. Вимагають детальнішого висвітлення й зауваження Д. Чижевського щодо характеру літератури доби Просвітництва в літературах недержавних народів, де українсько-хорватські порівняння могли б доповнити таку констатацію відповідним змістом. Важливе значення мають компарації в літературах доби романтизму, реалізму, модерну, стосовно яких в хорватській україністиці зроблено деякі цікаві спостереження. Порівняння антивоєнної прози в українській та хорватській літературах із часів Першої світової війни, як і тема еміграції, могли б також дати важливі результати. Хорватська рецепція України в драматичний період 1930-х років, зокрема в тих колах, що не піддавалися радянському міфу, але й тих, які замовчували відомості про репресії в Україні, становить важливий фон в осмисленні цього періоду в хорватській літературі та її нової оцінки. Хорватська україністика зробила свій гідний внесок у презентації, вивчення українського авангарду. Саме в хорватській україністиці здійснено порівняльні дослідження української та хорватської мов.

Проте головним результатом таких висновків є констатація безумовної перспективності подальшого розвитку україністики в Хорватії, котра має перед собою широкий дослідницький простір, що зберігає в собі чимало прихованих пізнань, які очікують на своє відкриття. Для успішних досліджень створено відповідну базу, де вбачається безумовна заслуга поколінь хорватських україністик, особливо А. Флакера, А. Менац, Р. Тростинської, М. Поповича, діяльність яких заслуговує на відповідні визнання з боку української держави, а також Міжнародної асоціації україністів. Тривала робота цих учених на ниві хор-

ватської україністики становить частину великого архіпелагу, яким є зарубіжне українознавство, історія і сучасний стан якого потребують свого фундаментального дослідження, що, безумовно, повинне стати завданням науки.

1. *Пащенко Є.* До порівняльного вивчення граматики Юрія Крижанича та Мелетія Смотрицького // Компаративні дослідження слов'янських мов і літератур. Пам'яті академіка Леоніда Булаховського. – Київ, 2007. – Вип. 6. – С. 118–127.

2. *Пащенко Є.* З історії україністики в Хорватії: Станко Гашпарович // Компаративні дослідження слов'янських мов і літератур. Пам'яті академіка Леоніда Булаховського. – Київ, 2008. – Вип. 8.

3. *Пащенко Є.* Рефлексії української філології у порівняльній граматиці Крижанича // Objasnjenje vïvodno o pisme slovenskom. Компаративні дослідження слов'янських мов і літератур. Пам'яті академіка Леоніда Булаховського. – Київ, 2008. – Вип. 7. – С. 169–184.

4. *Пащенко Є.* Українці Боснії: хроніка століття // *Барцєвський М. О.* Михайло Юриста в моїх спогадах. – Славонський Брод, 2007. – С. 193–201.

5. *Чижєвський Д.* Порівняльна історія слов'янських літератур. – Київ, 2005. – С. 139.

6. Deset godina studija ukrajinstike na Filozofskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu. – Zagreb, 2007.

7. Hrvatska – Ukrajina. Društvo prijateljstva. – Zagreb, 2005.

8. *Paščenko E.* Etnogeneza i mitologija Hrvata u kontekstu Ukrajine. – Zagreb, 1999.

9. *Paščenko E.* Stvaralaštvo Jurja Križanića u Ukrajini 1659. – Riječ (Rijeka), 2006. – Sv. 2. – S. 40–53.

10. *Paščenko E.* Ukrajinska filologija i prijevodi hrvatskih glagoljičkih knjiga na crkvenoslavenski jezik. Riječ (Rijeka), 2007. – Sv. 3. – S. 58–82.

11. *Paščenko E.* Ukrajinski element u gramatičkim radovima Jurja Križanića // Fluminensia. Časopis za filološka istraživanja. – Rijeka, 2007. – God. 19. – Br. 2. – S. 25–48.

12. Ukrajinska avangarda. – Zagreb, 1991–1992.

13. Ukrajinska lirika. Prevela i priredila Antica Menac. – Zagreb, 1998.

14. Velikome Slavenu. Spomen knjiga prigodom 60-godišnjice smrti T. Ševčenka. – Zagreb, 1922.